

vezindekiler, geriye kalanlardır); 7 şiir: Müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fefe'ülün (S - 73, 236, 243, 293, 314, 378, 395); 2 şiir: 4 adet Fe'ülün (S - 296, 357); 1 şiir Müstef'ilâtün müstef'ilâtün (S - 327) vezindedir.

Şunu tebâruz ettirelim ki, 14 heceli mısralar, arûzun çeşitli terkîbine uymaktadır ve bazı şiirlerde bunlar arasında seçim yapmak zor olmaktadır .misâl: S - 395); 11 heceli mısralarda da aynı husus bâzan söz konusudur (misâl: S - 295, 396).

Bildirdikleri 40 şiirin vezinleri husûsunda Sayın Gölpınarlı ile mutâbakatımızı da kaydetmekle, 299 şiirin vezinlerini, teker teker açıklamış oluyoruz.

Yunus Emre şiirlerinin tamâmının arûzla ölçüldüğüne bir delil daha verelim: Bâzi harflerin vezin zarûretiyle bâzan okunup bâzan okunmadıklarını, arka arkaya gelen aynı isimli 2 sessizden birinin okunmayabileceğini, bâzi kelimelerde telâffuz değişiklikleri olabileceğini bildirmiştik. Bu kanâatimizin şüphe ile karşılanmaması için, Gölpınarlı'nın arûz vezinde gösterdiği 40 şiirde de aynı örneklerden bol bol bulunduğunu belirtmeğe sıra gelmiştir. (L) Harfi misâli: 69, 130; (R) harfi misâli: 69, 129; (N) harfi misâli: 69, 129; (T) harfi misâli: 92, 130; (M) harfi misâli: 55, 129; (Ç) harfi misâli: 108, 133; (Z) harfi misâli: 129, 132; (S) harfi misâli: 147, 328; (Ş) harfi misâli: 33; (H) harfi misâli: 69; (K) harfi misâli: 129, 131; (Y) harfi misâli: 62, 92; (B) harfi misâli: 233; (V) harfi misâli: 108, 233; (Ğ) harfi misâli: 130, 133; (D) harfi misâli: 133; 2 (R) harfi misâli: 55; 2 (V) harfi misâli: 193, 231; 2 (K) harfi misâli: 69, 92; 2 (S) harfi misâli: 131; 2 (Z) harfi misâli: 132; 2 (T) harfi misâli: 233; 2 (M) harfi misâli: 328, 361... Evliyâ - veliyâ: 328; uçmak - çumak: 108, 129; gönül - gönlü: 130, 275; aşk - şık - ışık: 131; gevher - güher: 243; toprak - topak: 142...

299 Şiirden yalnızca 40'ında zihafalara itibâr edilip, mütebâkisinde, hem de aynı şekilde zihafalara kıymet verilmemesi, muhakkak ki kabûle şayan görülemez; ilim ve insaf sâhiplerinin, bu gerçeği reddetmeyeceklerine inanmak isteriz.

İddiamızı isbâta yardım edecek kuvvetli bir delil daha vardır: Yunus Emre bir kısım kelimeleri neden 2 çeşit telâffuz etmiş ve (üryan - rüyan), (evliyâ - veliyâ) gibi tasarruflarda bulunmuştur?.. Eğer hece veznine uymak endişesi rol oynasa idi, bu değişik söyleyişlerde hece sayısında fark olurdu. O halde bunlar hece vezninin değil, arûzun gerektirdiği değişikliklerdir. Çünkü bu şekilde kelime içindeki bir uzun hece kısa heceye dönüşmekte veya uzun ve kısa heceler yer değiştirmekte, fakat her iki halde de, hece sayısı aynı kalmaktadır.

Yunus Emre, şiirlerinde vezin endişesini hiç duymamıştır, diyebiliriz. O kadar ki, bâzi mısralarda kelimelerin yerleri değiştirilmekle dahî, vezin biraz daha iyi olabilirdi. O, şeklin değil, muhtevânın san'atkârıdır. San'atın klâsik türünde ise evveliyetle şekil aranır; şekil muvâfık görüldükten sonradır ki, muhtevânın incelenmesine geçilebilir. Şiirimiz, diğer bütün faktörlerden de önce bütün çeşitleriyle zihaf nâkisesine nihâyet verebildikten sonradır ki kemâle, klâsik çağına erişmiştir.

Imâle ve zihaf gibi bugün hoş görülmeleyen tasarruflar dikkate alındığında bütün şiirlerinin arûzla ölçülebileceğini delilleriyle ortaya koyduğumuz Yunus Emre; hakkında birbirini bütünlemekten ziyâde tanzir eden ve diğer şâirlerimize nisbette pek fazla neşriyâta mukâbil, bizim için bâkir bir mevzûdur!. Tedkikatımızı, yakın gelecekte Mecmûamızda neşre niyetliyiz.

İslâmî Türk Edebiyatında Tevhidler ve Münacaatlar

— III —

Dr. Neclâ PEKOLCAY

XVII. asrın muhtlif divan şâirlerinde, farklı ifâdelerle de olsa, aynı işleyiş tarzını görüyoruz:

Âlî (XVII. asır):

İlâhî Sensin ol dâna-yı râz ü Hâlik-i yektâ
rumûz-âmûz u akl ü hâlet-efzâ-yı dil-i şeydâ
Fürûg-endâz-ı bezm-i şem'i işret-i işret-hâne-i kudsi
çerâğ-âvîz-i tâk-ı hânkah-ı âlem-i bâlâ

.....
Debistân-ı kudemde ol debîr-i lem-yezelsin kim
iki harf ile kıldun on sekiz bin âlemi inşâ
Hamîşe vahdetin zikri dilinde sevsen-i bâğın
açık nezzâre-i sun'unda çeşm-i nergis-i sehlâ
Seni her biri bir yüzden görürler zâhir ü hâtın
merâtibce mezâhir zâtına bu cümle-i eşyâ

.....
Neden ney gibi efgan eylerüm bezm-i firâkında
kılurken gûş u cânım nahnü akreb nağmesin ısga
Şifâsâz olmasa ger şerbet-i lâ-taknatû câna
Vücûdum eyleridi tâb-ı havf-ı ma'siyet ifnâ
Münevver kıl İlâhî dide-i cânım ola tâ kim
müşâhed men âref âyinesinden şâhid-i mânâ

XIX. ve XX. asırlarda tevhidler bir birlemeye ve münacaata, ekseriyetle yönelmiştir.

Tanzimatçılar, yaşanan hayatla ilgili bir edebiyat getirmeye yönelirken, eskinin te'sirini yine Ziyâ Paşa gibi, kısmen isteyerek, Nâmık Kemal gibi de istemeyerek devâm ettirmişlerdir.

Gerek bu devrede, gerek daha sonra, eskiyi devam ettiren şâirler de mevcuttur.

Muhtelif örnekler:

Hersekli Ârif Hikmet'ten:

Tazarrû

Hüdâyâ, her gümânı Sen bilirsin
Bütün yahşı, yamanı Sen bilirsin
Ne hâcet arz-ı ahvâl-i derûna
Zebân-ı bî-zebânı Sen bilirsin.
Beni gumkerde râh-ı hayre't ettin
Nişân-ı bî-nişânı Sen bilirsin.
Gönül manzûr-ı ayn-ı re'fetindir
O genc-i şâyegâmı Sen bilirsin
İyandır dilde aşkım geh nihandır
Bu sırr-ı lâ-mekânı Sen bilirsin.

Muallim Nâci'den:

Tevhid

Allâh ki mûcid-i cihandır
Bin türlü nikabdan iyandır.
Kesrette hezâr renge girmiş
Her mazhara, başka renk vermiş.
Bulmaz o tecelliyât gâyet,
A'dâb nasıl bulur nihâyet?
Tevhîdi sever o Hâliku'l-rûh
Birdir bir O bir niyâz-ı subbâh
Yok şirke egerçi itibârı
Tevhîde de yoktur iftikârı
Ta'rife gitmemektir evlâ
Ta'rife gelir mi hiç Mevlâ.
Allâh nedir deyince gâfil
Allah diyip hâmûş olur dil.

.....
Ten durmada âşiyân içinde
Can uçmada gaybiyân içinde.
Ey tâir-i gayb Sânek Allâh
Pervâzına bin Tebârek Allâh.

.....
Affeyle hatâ ederse gâhî
Bir cezbeli şâirin İlâhî.
Aşkınla nevâ-yı dilnişîni
Raksân ediyor muvahhidini.
Senden bu nefes, dehen de Senden,
Şâir de Senin, suhan da Senden

(Devamı gelecek sayıda)

Tarih

Selçuklular Tarihi Hakkında Araştırmalar ve Tenkidler

Yabgulular Meselesinin Filolojik İzahı

— VIII —

Prof. Dr. Osman
TURAN

U tarihi inkişafı ve delillere dayanarak Selçuklular tarihinde bir «Yabgulular meselesi» olduğunu, bunun da verdiğimiz izahlara göre Selçuk'un oğlu Arslan Yabgu ile alakalı bulunduğunu ileri sürmüş ve Sibî'nin bahsedip bugüne kadar muamma halinde kalan ve Yavgıyye, Yavgıyan veya Nâvegiye şekillerinde gözüken ismin de bundan ibaret olduğu kanaatine varmıştık. Profesör Ahmed Ateş münakaşalı gördüğü ve bilhassa filolojik spekülasyonlara müsâid bulduğu mevzuları kendisi için tenkid fırsatı sayarken bize aid bu «Yabgulular meselesi» ni kendi tenkid makalesinin de başlığı yaparak, ele almıştır. Zira merhûm eserimizdeki bütün vesika ve delilleri menfi bir istikamette zorlarken Arap ve Fars filolojisinin kendi gayretlerini teyid edemeyeceğini anlayamamıştı. O, Türk tarihi ve dili ile alakalı bir ismi Arap ve Fars filolojisine ve kendi maharetine göre izaha çalışır ve bu ismi tanımayan müstensihlerin verdiği çeşitli ve bozuk yazılışlardan en kötüsünü müdafaaya kalkışırken Sibî'nin verdiği Yavgıyya, Yavukıyye, Nâvegiyye, Bâdukiyye ve Lavkiyye şekillerinden en isabetsiz olan üçüncüsünü seçerek bunu bizim kabul ettiğimiz Yavgıyya şekline karşı kullanmış; böyle yaparken de bu adı anlamayan eski müstensihlerden de daha kötü bir duruma düşmüştür. Zira bunlar ismi gördükleri şekillere göre yazmakla tereddütlerini ve hüsnü niyetlerini meydana koymuşlardı. Halbuki merhûm Sibî'nin verdiği çeşitli kaynaklarda da Yavgıyya ve Yavgıyan şekilleri ile mevcûdiyeti karşısında büsbütün çıkmaza saplanmış; fakat yine de hakikate dönmemiştir.

Ahmet Ateş bizim görüşümüzü redde uğraşırken tek bir dayanak bulunduğunu sanmıştır, ki o da Türkçe daha eski Yabgu